

เรื่องจากปก (Cover Story)

จิตรกรรมทศชาติชาดกจากหนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ
อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

Dasajataka, a painting from Malai Text Sutra, Wat Rajaburana Version,
Amphoe Muang Phitsanulok, Phitsanulok Province

ภัทรพล แสงเงิน¹

Phakphon Sangngern¹

ภาพที่ 1 เอกสารต้นฉบับจิตรกรรมทศชาติชาดกจากหนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ

อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

ว่าด้วยพระอินทร์ทรงค้อนเหล็กเพลิงมาทำลายพิรุณยนต์ของกัณหาปารมาธณ์ชั่ว

หลังจากนั้นชาวเมืองบุพผวัต ก็ร่มประชาทัณฑ์กัณหาปารมาธณ์จนถึงแก่ความตาย

จากจันทกumarชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระจันทกumar ผู้ทรงความยุติธรรม (รูปปกหน้า)

ที่มา : หนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ที่มาของเอกสาร

ภาพหน้าปกที่ท่านได้ทัศนาอยู่นี้เป็นภาพจิตรกรรมทศชาติชาดกจากหนังสือมัลลยสูตร ฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก โดยข้าพเจ้าผู้เขียนได้รับความอนุเคราะห์จากพระศรีสุวรรณ อมรธมโม รองเจ้าอาวาสวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ในการเก็บภาพต้นฉบับเอกสารของหนังสือมัลลยสูตรเล่มนี้ เมื่อครั้งข้าพเจ้าพานักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ในรายวิชาการวรรณกรรมท้องถิ่นพิษณุโลก ลงพื้นที่เพื่ออนุรักษ์เอกสารโบราณของวัดราชบูรณะเมื่อเดือนตุลาคม 2563 ต้องขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้

หนังสือมัลลยสูตรเล่มนี้ เป็นเอกสารโบราณที่บันทึกลงในสมุดไทยขาว บันทึกด้วยอักษรขอม ภาษาบาลีและไทย ไม่ปรากฏสมัยที่แต่ง แต่พิจารณาจากสัณฐานอักษรและเอกสารหนังสือมัลลยสูตรร่วมสมัยกันในสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามแล้ว น่าจะมีอายุเอกสารไม่น้อยกว่า 100 ปี (สันนิษฐานโดยผู้เขียน) หน้าแรกปรากฏข้อความที่มาของเอกสารนี้เป็นอักษรขอม ภาษาไทยและบาลี โดยอุบาสก “อยู่” เป็นผู้จัดทำถวายเพื่อปรารภนาพระโพธิญาณ (เพื่อเป็นพระพุทธรเจ้า) ในอนาคต ว่า

พระมัลลยเทวเถรเล่มนี้ อุบาสกอยู่มีอุตสาหะศรัทธาเป็น
อุกฤษฏ์จลสทฐา สร้างไว้ในพระบรมพุทธศาสนา ท่านเจ้าคุณมหาจันทรโชติเป็น
 ผู้อุปการะสนองศรัทธา พุทฺธ โหมิ อนาคต ขอให้ข้าพเจ้าได้เป็นปัจจัยแก่
 พระโพธิญาณ ในอนาคตกาลนั้นเถิด

หนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

หนังสือมัลลยสูตรฉบับนี้มีเนื้อหาหลักว่าด้วยเรื่องพระมัลลยเสด็จไปนรกและสวรรค์เพื่อนำความสารจากนรกและสวรรค์มาบอกแก่ญาติกาในเมืองมนุษย์ และเสด็จไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อพบกับพระศรีอาริยมตไตรยเทพบุตร อันจะลงมาจุติยังโลกมนุษย์ในอนาคตกาลเป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ 5 ในภัทรกัลป์นี้ (เนื้อหารายละเอียดปรากฏทั้งหมดแล้วในเรื่องจากปกของวารสารอักษราพิบูล ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563) โดยหนังสือมัลลยสูตรมักใช้ประกอบการสวดพระอภิธรรมงานศพในอดีต

โดยในฉบับนี้ข้าพเจ้าผู้เขียนมิได้มุ่งนำเสนอเนื้อหาหลักของพระมัลลยเพราะได้กล่าวไปในฉบับที่แล้ว แต่ฉบับนี้จะกล่าวถึงเนื้อหาสำคัญที่ปรากฏเป็นภาพจิตรกรรมทศชาติชาดกประกอบ

หนังสือมาลัยสูตร อันทศชาติชาดกเป็นชาดกเรื่องสำคัญที่คนไทยผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา มักสร้างไว้เป็นพุทธบูชาในพระมหากุณนาธิคุณของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า

เนื้อหาหลักของทศชาติชาดก

ทศชาติชาดก หมายถึง เรื่องราวในอดีตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันคือ พระศรีศากยมุนีโคดม พระพุทธเจ้าองค์ที่ 4 แห่งภัทรกัลป์นี้ ชาดก หมายถึง เรื่องราวของการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์โคดมตั้งแต่อดีตชาติจนพระบารมีมาเต็มเปี่ยมในชาติสุดท้าย คือ เวสสันดรชาดก โดยทศชาติชาดก ประกอบไปด้วย 10 ชาติควบคู่ไปกับการบำเพ็ญบารมีที่โดดเด่นในคุณธรรมบารมี 30 ทศ¹ คือ

1. เตมียชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเตมีย์ (เนกขัมมะ)
2. มหาวนชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระมหาวน (วิริยะ)
3. สุวรรณสามชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระสุวรรณสาม (เมตตา)
4. เนมิราชชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าเนมิราช (อริยฐาน)
5. มโหสถชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระมโหสถ (ปัญญา)
6. ภูริทัตตชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานาคภูริทัต (ศีล)
7. จันทกุมารชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระจันทกุมาร (ขันติ)
8. พรหมนารถชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมนารถ (อุเบกขา)
9. วิรุทธชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระวิรุทธบัณฑิต (สัจจะ)
10. เวสสันดรชาดก	พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร (ทาน)

โดยมักจะมีคำย่อเพื่อเรียกพระชาติทั้ง 10 อย่างง่ายต่อการจดจำว่า “เต ข สุ เน ม ภู จ นา วิ เว” ซึ่งภาพจิตรกรรมทศชาติชาดกมักเป็นที่นิยมในการบันทึกร่วมกันกับเอกสารทางพระพุทธศาสนาหรือปรากฏตามจิตรกรรมฝาผนัง เนื่องจากเป็นเรื่องราวในอดีตของการบำเพ็ญบารมีของพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตว่ามีความยากลำบากเพียงใดกว่าจะได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ 10 ชาตินี้เป็นเพียงแค่พระชาติแบบย่อเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจถึงความเป็นมาของพระศาสดา แต่แท้จริงแล้วการบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธเจ้านั้นมิสามารถนับจำนวนชาติได้เลยเนื่องจากต้องใช้เวลาเป็นจำนวนมากที่ไม่สามารถนับได้ คือ จำนวนอสงไขย

¹ บารมี 30 ทศ หมายถึง คุณธรรมอันบำเพ็ญแล้วเพื่อความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกอบไปด้วยการบำเพ็ญบารมีขั้นต้น กลาง และสูง ทั้ง 10 ข้อ คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อริยฐานบารมี เมตตาบารมีและอุเบกขาบารมี (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551, น.180-181)

โดยในพระมาลัยคำหลวง พระนิพนธ์ในเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ (กรมศิลปากร เล่ม 3, 2545, น. 161) ได้กล่าวถึงประเภทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเภท “ปัญญาธิกะ” บำเพ็ญบารมีโดยใช้ปัญญานำ ใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมี 4 อสงไขย กำไรแสนมหากัลป์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเภท “ศรัทธาธิกะ” บำเพ็ญบารมีโดยใช้ศรัทธานำ ใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมี 8 อสงไขย กำไรแสนมหากัลป์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประเภท “วิริยาธิกะ” บำเพ็ญบารมีโดยใช้วิริยะนำ ใช้เวลาในการบำเพ็ญบารมี 16 อสงไขย กำไรแสนมหากัลป์

หมายความว่า พระพุทธเจ้าไม่ว่าจะเป็นประเภทใดต้องใช้เวลาจำนวนมากในการบำเพ็ญบารมีเพื่อจะเป็นพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า “อสงไขย” ซึ่งหมายถึง ไม่สามารถนับได้นั่นเอง

ภาพทศชาติชาดกในหนังสือมาลัยสูตรฉบับวัดราชบูรณะนั้นมีครบทั้ง 10 พระชาติ กระจายกันไปหนังสือมาลัยสูตร การปรากฏของภาพทศชาติชาดกในหนังสือพระมาลัยมิใช่เรื่องแปลกแต่ประการใดเนื่องจากถือว่าภาพทศชาติชาดกเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนา โดยในบทความนี้จะยกตัวอย่างภาพทศชาติชาดกพร้อมอธิบายเรื่องราวของภาพโดยสังเขปเพื่อประกอบความเข้าใจดังนี้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเตมีย
ทรงสร้างทำเป็นคนใบ้เนื่องจากกลัวยักษ์รก
พระราชาบิดาจึงรับสั่งให้นายสารธินำพระ
เตมียไปฝัง ขณะสารธิตุดหลุมฝัง พระเตมีย
ได้โอกาสจึงกล่าววาจาแก่สารธี

เตมียชาดก

ภาพที่ 2 พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพระเตมีย จากเตมียชาดก

ที่มา : หนังสือมาลัยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระ
มหาชนก ผู้กระทำเพียรว่ายน้ำใน
มหาสมุทรแมนไม่เห็นฝั่ง (จุดหมาย)
เป็นเวลา 7 วัน 7 คืน ทรงมีย่อท้อ
ต่อความยากลำบาก ในวันที่ 7 นาง
มณีเมขลาเทพธิดาประจำท้องทะเล
มาช่วยเหลือพระมหาชนกโพธิสัตว์

มหาชนกชาดก

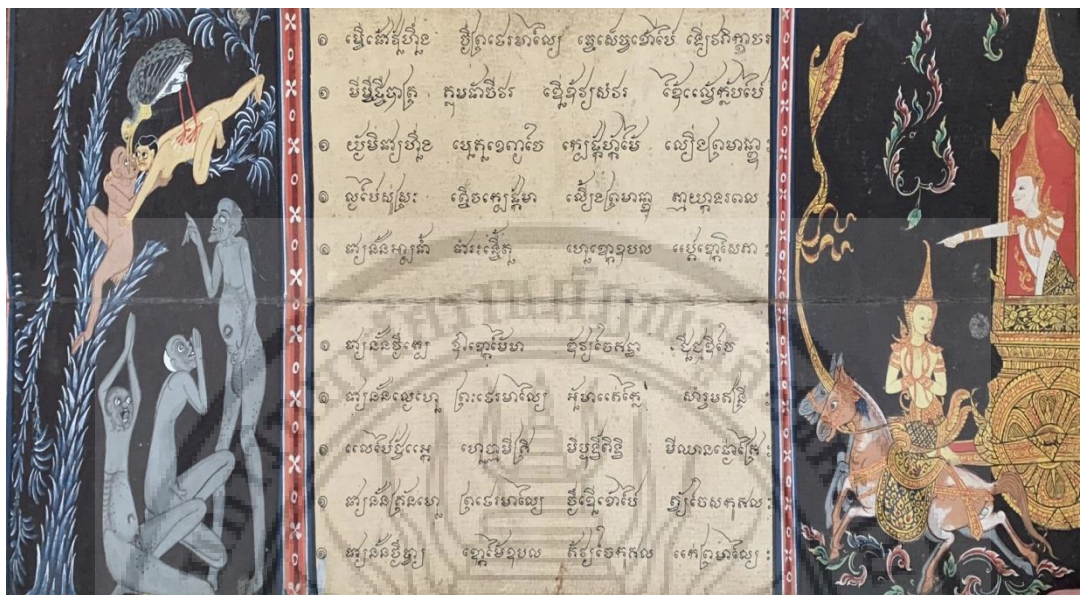
ภาพที่ 3 พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพระมหาชนก จากมหาชนกชาดก (รูปปกหลัง)
ที่มา : หนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระสุวรรณ
สามผู้กตัญญูต่อบิดา มารดา ถูกพระเจ้าปิล
ยักขราชยิงด้วยธนูอาบยาพิษ แต่พระสุวรรณ
สามก็ได้โกรธเคืองแต่ประการใด

สุวรรณสามชาดก

ภาพที่ 4 พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพระสุวรรณสาม จากสุวรรณสามชาดก
ที่มา : หนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

ภาพที่ 5 พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพระเจ้าเนมิราช จากเนมิราชชาดก
มาตุลีเทพสารถิของพระอินทร์พาพระเจ้าเนมิราชทอดพระเนตรเหล่าสัตว์นรกผู้กระทำความ
ที่มา : หนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระ
เวสสันดร มีพระโอรสและพระธิดาคือ
พระชาลีและพระกัณหา ผู้ใดประสงค์สิ่ง
ใด พระเวสสันดรทรงมีใจบริจาคทุก
ชนิดไม่เว้นแม้กระทั่งการบริจาคพระชาลี
และพระกัณหาให้แก่ชูชกพราหมณ์เฒ่า

เวสสันดรชาดก

ภาพที่ 6 พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพระเวสสันดร จากเวสสันดรชาดก
ที่มา : หนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก

จากภาพตัวอย่างจิตรกรรมทศชาติชาดกในหนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลกที่มี “อุบาสกอยู่” เป็นผู้ถวายในพระพุทธศาสนานั้น แสดงให้เห็นศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระบรมพุทธานุภาพในการสร้างเอกสารเพื่อเป็นพุทธานุชาด้วยประการณาเป็นพระโพธิญาณหรือพระพุทธเจ้าในอนาคต ภาพจิตรกรรมทศชาติชาดกในหนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะจึงเป็น “ร่องรอยแห่งศรัทธา” สำคัญของชาวเมืองพิษณุโลกในอดีตที่คนในยุคปัจจุบันควรสืบสานต่อเจตนารมณ์สำคัญของคนโบราณเพื่อสืบทอดอายุแห่งพระพุทธศาสนาให้ครบ 5,000 ปี

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2545). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
หนังสือมัลลยสูตรฉบับวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก. (ม.ป.ป). เอกสารจากวัดราชบูรณะ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก.